

RİSALE-İ NUR'UN TEFSİR BOYUTU

Tefsir, ilmî bir disiplin olarak Kur'anın açılmasına yani anlaşılmasına sebep olan anlayış tarzı, makale, kitap, şerh ve eğitim metodu olarak gerçekleşebilir. Mesela; Hz. Muhammed ilk olarak Kur'anı yaşayarak tefsir etmiştir. Ve Onun (a.s.m.) bu tefsiri, fiilî sünnet olarak bize tevâtüren intikal etmiştir. (Hacc/78)¹ Bediüzzaman, bu asırda avamın dinî metinlere olan itimadı bozulmasın, diye hadislerle ilişmeyi yanlış görmeye beraber; hadislerin beşerî, tarihî, sosyal ve kültürel bazı nakısalı taşıdığı; dolayısıyla Kur'an mertebesinde görülmemesi gerektiğini söylüyor. (24. Söz, 3. Dal)

Fiilî sünnet diyorum; çünkü rivayetler içine zaman içinde bir kısım meslek ve meşrep taassupları girebilmiştir. Mesela ehl-i hadisin, rey ve kıyası tamamen reddetmesi, onların Mutezileye karşı gelişen aşırı taraftarlıklarındandır. Ebu Hanife bu inceliği bildiği için rivayetlerden ziyade fiilî sünneti esas almıştır. Bediüzzaman'ın da, *Benden sonra size Kur'anı ve sünnetimi bırakıyorum*, mealindeki hadisi, *Size Kur'anı ve ehl-i beytimi bırakıyorum*, tarzında değerlendirmesi, ahkâm konusunda tefsir olarak Ümmetin uygulamasını esas aldığını gösteriyor. (4. Lem'a)

Böylelikle onun sünnet telakkisi, Ebu Hanife gibi olur. Ayrıca sahih hadisleri, Kur'andan ayrı bir kaynak olarak değil de Kur'anın bir tefsiri olarak görmesi, onu Şafiilerden ayırır. (Muhakemat)

Kendisi, amelî olarak Şafii olmasına rağmen, bu iki noktada farklı düşünmesinin sebebi, rivayetler içinde Kur'anın i'cazına muhalif birçok malzemenin var olmasıdır. Bununla beraber ahkâm noktasında İbn Cerir-i Taberinin tefsirini genel olarak yeterli görüyor. (29. Mektup, Birinci Kısım)

Başta Muhakemat ve İşaratül-İ'cazda gördüğümüz üzere Bediüzzaman'ın tefsir hedefi şudur: Kur'anın mucizeliği kesindir. İşte eğer yapılan tefsir o mucizeliği yansıtıyorsa demek o tefsir doğrudur. Fakat eğer o tefsir veya Kur'an hakkındaki kitap, i'cazı yansıtmıyorsa demek o kitap, Kur'ana yapıştirılan bir yalandır. (3. Mukaddime)

Üstad Bediüzzaman, bu asrımıza has düşünce seviyesini esas almakla beraber; Ortaçağ müfessirlerinin dirayet yoluyla ve çoğu zaman da belagat, sarf ve nahiv desteğiyle Kur'anı

---

¹ "Allah'ın yolunda ve Allah'ı anlamak için gereği gibi cihad edin. Allah sizi bu iş için seçti. Sizin için dinî emirleri kolaylaştırdı. Bu kolay ve hanif (orta yol) din anlayışı, babanız İbrahim'in meslek ve yaşayışıdır. O daha önce size Müslümanlar (bütün zıtları orta yolda dengeleyenler) ismini verdi. Bu meslek ve dinî düzeni bilmek ve uygulamak için Peygamber, sizin için, bunları uygulayan bir şahit olsun; sizler de insanlar için yine uygulayan şahitler olun. Artık buna göre namaz kılın; zekât verin; Allah'a iman ile kendinizi aşırılıklardan koruyun; o sizin sahibinizdir. En iyi sahip ve en iyi yardımcı O'dur." (22/78)

[Bu ayet, sünneti inkâr edenler için çok veciz ve mucizevî bir cevaptır.]

anlaşılır hale getiren kitaplarına önemli derecede değer verir. Kendisinin ifadesi ile sayıları 350 bin olan bu eski tefsirler taranmalı, i'caza ait nükte ve noktalar asrımızın anlayışı ve üslubu ile yeniden yazılmalı.

Fahredden-i Râzî'nin Mefatihul-Gayb ve diğer ekol tefsirleri ise, bir miktar çerçeveyi aşır adeta Kur'anı bir felsefe veya tasavvuf veya fıkıh kitabı haline getirmişlerdir. Bunlardan da istifade edilir. Fakat onların bu zaaf yönünü unutmamak gerekir. Seyyid Kutub merhumun ve benzeri çağdaş edip ve yazarların tefsirleri ise daha çok yönlendirme (tevcih) içindirler. Çünkü bunların hiçbiri, Bediüzzaman'ın tefsirde ana hedeflerinden biri olan din ve bilimin zahirî çatışmasını giderecek bilgi ve kaidelere sahip değildir. Nitekim bu gibi zaafalarını siyasî konular ile kapatmaya çalışmaları, bu yokluk ve iflasın bir delilidir. Fakat bunlar direkt olarak bilgiler vermeseler de, sağlıklı bir anlayışa doğru okuyucuyu yönlendirme noktasında bir derece başarılıdır.

Risale-i Nur'un tefsir yönü ise, müellifinin ifadesiyle üç yönlü bir projedir:

a) Kur'anın makasid-ı asliyesi dediği ana konularının ispatı ve bu konuların gerçek irfanı (bilgisi) şeklinde oluşan tefsir.. Makasid-ı Kur'aniye dediği tevhid, nübüvvet, haşir ve adalet, diye dört olarak tesbit eder. İşaratül-İ'cazın ilk tercümesinde ibadetin ilave edilmesi, Abdülmecid ağabeyin bir tasarrufudur ve yanlıştır.² **Çünkü adalet sadece mahkeme demek değildir. Mukaddimede geçtiği üzere felsefe ve akıl, inanlığa dört soru yöneltiyor. Dolayısıyla cevap da dört oluyor. Adalet burada ne yapacaksınız, sorusunun cevabıdır. Sermayemizi adalet üzere kullanacağız, cevabının ifadesidir. Evet, insan nevi, Allah'a karşı ve varlıklara karşı denge ve düzen ile mükelleftir. Bunun da adı adalettir. Evet, insan ibadet görevini ihmal ettiğinde bütün dengeler altüst olur..**

Kendisi Kastamonu Lahikasında bu nokta için; Risale-i Nur, seb'al-mesanî olan imanın altı rüknü ile hakikat-i İslamiyeti tamamen tefsir etmiştir, diyor. Hakikat-i İslamiyeden maksadı İslamın beş rüknüdür. Çünkü kendisi, orada 22. Mektubun zekât rüknünün mucizeliğini göstermesinden bahsediyor. Evet, bu minvalde haşir ile ilgili Risaleler, Kur'anın iki bin ayetini tefsir ediyor. Ve ulûhiyet, tevhid, iman ve marifet ile ilgili 30 küsur Risalesi Kur'anın belki üç bin ayetini tefsir ediyor.

b) Mektubat kitabında geçen *Kur'an bir hazinedir. Risale-i Nur ise, bir anahtardır*, ifadesi çerçevesinde, Kur'anın mucizelik nükteleri ve anahtarları olarak Risale-i Nur tam bir tefsirdir, diye tekrar ile söylüyor. Benim tesbitime göre, bu anahtar kavramların sayısı 7000'i buluyor. Mesela bu 7000 kaidelerden ve bilgilerden bir tanesi şudur: *İnsanların halk kesimi, Kur'anın birinci derecede muhatabı olduklarından, Kur'an mücerred (soyut) ve küllî (evrensel) kanunları müşahhas misaller ile anlatır. Bu tenezzül boyutu ile beraber; Kur'an kıssaları birer kanun-u küllî-i meşhuddurlar. O kıssaların hakikatleri, her zaman ve her yerde var oldukları gibi; gözle görülecek kadar yaygın müşahhas hakikatlerdir. Demek Kur'an, tarih kitabı değildir.* (20. Söz)

² Üstad Bediüzzaman, 1911'de telif ettiği Muhakematta ve 1916'da telif ettiği İşârâtü'l-İ'câzda ibadet kelimesini koymadığı gibi 1957'de İşârâtü'l-İ'câzdan yaptığı ve Emirdağ II'de yayınlanan tercüme numunesinde de bu kelime yoktur. (Eymen)

Başta M. Esed olmak üzere Doğu ile Batı kültürlerini bilen bazı yazarlar, bu kıssaların tarih olmadığını fark etmişler. Fakat Muhammed, bu mitolojik literatürü sırf irşad için kullanmıştır, diyerek vahyin hakikatine, ulûhiyetin şanına, nübüvvetin asaletine ve tamamen doğru bilgi olan vahyin yapısına yüzde yüz zıt bir şey söylemiş oluyorlar.. Gayb âlemine, ulûhiyete ve ahirete inanmayan bu çağın aydınlarına prim vermiş oluyorlar. Hâlbuki Bediüzzaman *Kur'an kıssaları birer kanun-u küllî-i meşhuddurlar*, demekle en yüksek, kutsal, imanî, irfanî ve ontolojik bir ders vermiş oluyor; Ortaçağın algısına göre inanan ve dinî bilgileri bu asırda hurafeler olarak ele alan klasik tarzdaki dindar cemaatler ile profan ve materyalist asrımızın varlık ve din algısını ıslah ediyor; dünyanın en büyük tartışma ve mücadele alanı olan bu sahadaki yarayı sulh ve ilim ile tedavi ediyor.. Maalesef dindar çevreler, Kur'anın anlaşılmasında Antropoloji, Arkeoloji ve Biyoloji gibi ilmî disiplinler kullanmadıkları için bilim dünyasında özellikle üniversitelerde dinin önünü tamamen tıkıyorlar.

Bediüzzaman'ın, böyle tikanıklıkları açmak ve yenilerinin ortaya çıkmasını önlemek için yazdığı 7000 ilmî tespitine, onlarca proje ve hizmetlerine; ve *Risale-i Nur mesleğinde kazıyye-i makbule*³ geçerli değildir, demesine rağmen, şimdiye kadar bu gibi konularda yapılan bütün faaliyetler ve piyasaya sürülen yayınlar, kazıyye-i makbule seviyesini geçebilmiş değildir. Çünkü Bediüzzaman'ın söylemini ve fikriyatını tefsir ilmi bazında anlamak için; dil, fen ve özgür düşüncüyü beraber kullanmak gerekir.

c) İşârâtü'l-İ'caz örneğinde görüldüğü gibi, Kur'anın belagat yönünü özellikle, âyetin diğer âyetlerle, cümlenin diğer cümlelerle olan mucizevî bütünlüğünü gören, gösteren, uygulatan gerçek tefsir geleneğine uygun bir sermeşk tefsir boyutudur. Ebu Hanife ve Zemahşerî ve Abdülkadir Cürcanî gibi bazı müfessirler bu mucizelik boyutuna dikkat çekmişlerdir.

Nazm-ı maaniyi özet olarak şöyle ifade edebiliriz:

Evvela kelimelerin seçimindeki i'caz, ikinci olarak kelimelerin diğer kelimeler ile olan münasebetleri; üçüncü olarak ayet içindeki cümlelerin birbiriyle olan münasebetleri; dördüncü olarak ayetlerin birbiriyle olan münasebetleri, öyle bir i'caz nakşını dokuyor ki; beşer böyle bir düzeni yapmaktan acizdir, dedirtir. Bu i'caz nakşı ile beraber, o düzen içinde anlatılan manaların birbiri ile olan münasebetleri ise, ayrıca mucizevî boyutları gösterir. Bu manevi i'caz yönlerinin tesbiti ve tahlili konusunda Risale-i Nur benzersiz bir tefsirdir, denilebilir.

Kur'an kelam-ı İlahî olduğundan Kur'an her yönüyle saf şuur ve ilimdir. Demek Kur'anda hiçbir haşiv ve fazlalık yoktur. Eğer diğer tefsirlere göre gidilirse, maalesef Kur'anın % 60'ı haşiv olarak görülür.

Bediüzzaman'ın, müsbet ilimlerin şahitliğiyle delillendirdiği tefsir parçalarına gelince; kendisi o ilmî meseleleri Mısırlı Tantâvî gibi esas almıyor. Kur'anın hakikatlerini ve Kur'anın verdiği bilgileri esas alıyor. Kur'an ile fenlerin kesin bilgileri asla çatışmaz, demekle beraber onun kendine has bir epistemolojisi var olduğundan; *müsbet fen ve ilimlerin eli, henüz bu evrensel (cihanşümül) meselelere ulaşmamıştır*, diyor. (29. Mektub, Yedinci Mesele)

³ Kişiyi büyük bilip, o sayede söylediği sözleri geçerli saymak; ön kabul (a priori) tarzındaki bilgi demektir. (Emirdağ Lahikası, sayfa 64'e bakılabilir.)

Ayrıca bu tarz desteklemenin ilmî ve irşadî iki faydası daha var:

a) Müfessir; varlığı, dini, metafiziği Kur'anın çerçevesinde ontolojik olarak izah ettiği zaman, müsbet ilimlerin bakışını dahi bu ontolojik çerçevede değerlendirmesi lazımdır. Yoksa asrının ilim seviyesini esas almayan bir eser, ontolojik izahlarda biçare kalır.

b) Ayrıca bütün gelenek ve inanç temellerini sarsan bu çağdaki müsbet ilimleri istişhad etmek (fakat ikinci derecede) asrın insanlarını irşad için gerekli dinî ve bilimsel bir metoddur. Bütün peygamberlerin de, asırlarının doğru bilgilerini ikinci derecede irşad malzemesi yapmaları bu tarz söylemin evrensel, dinî bir tebliğ metodu olduğunu gösterir.

Sanırım, Kilise'nin de, İslam Dünyası'nın da bu çağdaki başarısızlıkları, dinin bu evrensel emrini yerine getirmemelerindendir; işi kör bir inada dayatmalarındandır. Ve işin acı tarafı; kısaca değindiğimiz bu 7-8 gerçeğe rağmen; belagatta, irşadda, müsbet ilimde ve hatta edebiyatta bîbhere; siyasetle ve maddiyâtle zedelenmiş bir kısım —sözde— radikallerin kalkıp Risaleleri haksız olarak tenkit etmeleri, dindarların bilim konusundaki iflasını görmemeleri gerçekten bu deccâlâne çağın bir marazıdır veya şöhet deliliğidir veya ahmakça gerçekleşen bir dindarlığın eksik ve cahilce yansımasıdır.

Evet, bu gün inanan insanların elinde evrensel ve kozmik on binlerce atom bombası gücünde, güzel ve gerçekten güçlü ilmî mesele varken, ya hurafeciler veya bilgi anarşistleri yüzünden o bilgiler, on binlerce çürük yumurta haline geliyor. Dinsizler ehl-i fetret olup, kurtulurken; dindarlar gerici, yobaz veya nihilist bir ruh hali içinde kalıyorlar. İnsanlar da şaşırıyor: *Bu dindarlar, neden dinsizlerden daha kötü davranışlı oluyorlar*; diye çokça soruluyor.

Bediüzzaman, Risale-i Nur'dan önce, Kur'anın anlaşılması için usûl ve metod olarak Muhâkemât'ı yazdı. Bu kitapta tefsir ile ilgili 300'e yakın prensip ve metodik bilgiler ve esaslar var. Muhakemattan dört sene sonra *Kur'anın asıl mucizeliği nazmundadır, yani dizilişindedir*, diye Fatıha ve Bakara'dan 33 ayeti numune olarak tefsir etti. İşaratül-İ'caz Fî Mezannil-İcaz (veciz ifadeler içinde mucizelik işaretleri) ismi ile 1918'de yayınladı..

Onun asıl hedefi, bütün müsbet ve dinî ilimlerde uzman olan bir kurul (heyet) kurup kolektif bir tefsir hazırlamak idi. Sonra dünyada büyük, kültürel bir deprem oldu. O da böyle bir kurulun, kolay kolay temin edilemeyeceğini görerek, anahtar bazda 6000 sayfalık Risale-i Nur'u yazdı. Bir Nur talebesinin bu anahtar bilgilerle; Muhâkemât ve İşârâtü'l-İ'caz örneğiyle bir tefsir yazacağını temenni ve tavsiye etti. (Rumuzât-ı Semâniye 74. sayfada ve Emirdağ II'de..) Risale-i Nur 1960'larda Latince olarak basıldığı zaman Zübeyir ve Said Özdemir ağabeyler, birileri çıkıp şarlatanlık yapmasın, diye bu temenni ve tavsiyeyi yine bir kurul şartına bağlayacak şekilde bu mektubu yayınladılar. Hâlbuki 1975'te Abdulkadir Badıllı ağabeyin yayınladığı İşaratül-İ'cazın girişinde o bireysel temenni ve tavsiye, eski hali ile duruyor.

Evet, bu kültür depremi, hala etkili ki, onun bizzat talebeleri dahi, onun dilini anlamıyorlar. Siyasî ve dünyevî kesimler ise, bu başarısızlığa bakıp Risaleleri okumadan ve kullanmadan onları eleştiriyorlar. İşte gelin görün, siz hakem olun!

Sakın; bu sözlerimden Bediüzzaman'ın talebelerinin gayretsiz oldukları neticesini çıkarmayın. Çünkü her bir Nur talebesi, Kur'anın i'cazını bütün afak-ı âlemde göstermek ister.. Fakat dil, fen ilimleri ve özgür düşünceden oluşan üçlü bir silah ellerinde olmadığından bu i'cazı, âleme gösteremiyorlar.

Hulasa: Bediüzzaman, Kur'anın yapısal mucizeliğini şöyle özetler: *Vahiy, kâinatın akli ve bilincidir. Yani saf ve soyut bilgilerdir. Bu bilgiler, geldikleri çağın sembollerini, dil özelliklerini, hayat sistemini ve olaylarını kendine ambalaj ve elbise yapar; öylece ortaya çıkar. Onun için tarihte birçok şeriat geldiği gibi, o şeriatlerin de her çağda ayrı ayrı birer tefsiri yazılmıştır. Tefsir demek, o eski çağların ambalajını ve elbisesini açıp; o metinlerin içindeki öz vahyin manalarını görmek ve anlamak demektir..* (30. Lem'a; İşaratül-İ'caz)

Risale-i Nuru yazmadan 20 sene önce, Kur'anın bu yapısını; sosyal ve ilmî mucizeliklerini dünyaya göstermek için; bir tefsir mukaddimesi olan Muhakematta şöyle bir teklifte bulundu:

Bu Mukaddimeden maksadım, efkâr-ı umumiye bir tefsir-i Kur'ân istiyor. Evet, her zamanın bir hükmü var. Zaman dahi bir müfessirdir. Ahval ve vukuat ise bir keşşaftır. Efkâr-ı âmmeye hocalık edecek, yine efkâr-ı âmme-i ilmiyedir.

Bu sırra binaen ve istinaden isterim ki: Müfessir-i azîm olan zamanın taht-ı riyasetinde, her biri bir fende mütehasıs, muhakkikîn-i ulemadan (ehl-i hakikat âlimlerden) müntehap (seçilmiş) bir meclis-i meb'usan-ı ilmiye (bilimler akademisini veya senatosunu) teşkil ile meşveretle bir tefsiri telif etmek ile sair tefasirdeki (diğer tefsirlerdeki) münkasım olan (bölünmüş olan) mehasin ve kemâlâtı mühezzebe ve müzehhebe (arındırılmış ve asra uygun bir libas giydirilmiş) olarak cem etmelidirler.. Evet, Meşrutiyettir; her şeyde meşveret hükümfermâdır. Efkâr-ı umumiye dahi didebandır (gözlemcidir, yanlışları ayıklar.) İcma-ı Ümmetin hücciyeti buna hüccettir. (Ümmetin bir asırdaki âlimlerinin bir meselede oy birliğine varmasının şeriatta bir delil olması, bu iddiamın geniş ve geçerli bir delilidir.)

Evet, İslam âlemi, bu asırda bu görevi yapmadığı için; yani ilmî bir senato ve herkesin itimad edeceği bir ilmî müessese veya umumî ilmî bir şurayı kurmadığı için; bugün bu kargaşayı ve sefaleti yaşıyor; dinsizlere karşı hükmen mağlup oluyor. Üstad Bediüzzaman, 1911'de; o zaman az olan ve bugün her tarafı istila eden bu dinî ve kültürel çöküşü, yüzyıl önceden Münazarat kitabında ve İşaratül-İ'caz tefsirinin mukaddimesinde haber vermiştir..

İşaratül-İ'caz tefsirinin 200 sayfalık Arapça metni, yüzlerce dil, belağat ve imanî hakikatleri anlatır ve Arapça üslup olarak gayet selis olmakla beraber son derece haşmetli, mukni ve üstün bir dile sahiptir. İlk olarak 1957'de Bediüzzaman'ın kardeşi Abdülmecid ağabey tarafından tercüme edilmiştir. Abdülmecid ağabey, yüksek seviyede bir din âlimi olmasına rağmen bu şaheser tefsirin birçok nüktesini ya atlamış veya eksik ve anlaşılmayacak şekilde tercüme etmiştir. Çünkü kendisi, göçlerde ve Birinci Dünya Savaşında çok hırpalanmış idi.. Ayrıca ağabeyi Bediüzzaman'ın bir kısım yeni ve kendine has tespitlerini anlamıyordu. Bu iki zaftan birinci çeşidi, tercümenin tamamında gözlemlenebiliyor. İkinci zaafa misal olarak Bakara suresinden 5. ayetin tefsirinde ehl-i kitap ile ilgili önemli bir atlama göze çarpıyor.

Diyanet bu tercümei tahkik ederek bastı.. Fakat henüz elime geçmediği için bu tahkikli baskı için bir şey diyemiyorum.. İkinci tercüme bu kardeşiniz tarafından yapıldı. Üçüncü tercüme Abdulkadir Badıllı ağabey tarafından yapıldı. Abdulkadir ağabeyin bu tercümesi, hem ifade hem Arapçasına mutabakat hem de dil açısından birçok zaaf içeriyor. Benim tercümem, Arapçasına muvafakat, dil ve anlaşılabilirlik açısından, Nur talebesi olan bir tefsir Profesörünün ve Cemaatten ehl-i tahkik bir kısım vakıf kardeşlerin tesbiti ile en başarılı tercüme olmasına rağmen; Müslümanlar genel olarak kazıyye-i makbule seviyesini aşamadığı için tercümemiz, rağbet görmediği gibi, belirgin bir şekilde ambargoya da maruzdur.

Her ne ise, tefsir ilminin problemi benim tercümemin beğenilip beğenilmemesi değildir. Mesele İslam Âleminin bu asra uygun bir tefsiri çıkarıp çıkarmamasıdır. Küçük bir sorun daha vardır; harika ve anahtar bir tefsir olan bu İşaratü-İ'caz kitabının Türk okuyucusu tarafından anlaşılmamış olmasıdır.

15. 2. 2014
Bahaeddin Sağlam